

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ANDERS UHRSKOV

HANDEL I HILLERØD I HUNDREDE AAR

JULIUS LARSEN & SØN

HAUGE-SKO
VED CARL M. HAUGE

1844 — 29. FEBRUAR — 1944

ANDERS UHRSKOV

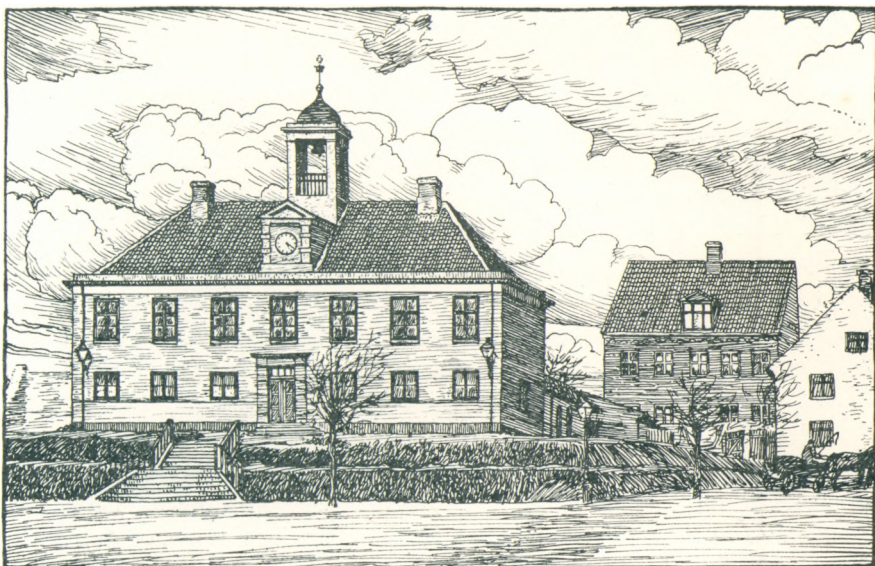
HANDEL I HILLERØD I HUNDREDE AAR

JULIUS LARSEN & SØN

HAUGE-SKO
VED CARL M. HAUGE

HILLERØD BIBLIOTEK

1844 — 29. FEBRUAR — 1944

Det gamle Raadhus.
Efter Tegning af Kr. Kongsted.

I

HANDEL I HILLERØD I GAMLE DAGE

EN UNG MAND kom for hundrede Aar siden vandrende ind til Hillerød for at gøre sin Lykke. Den unge Mand hed *Lars Petersen*, en Søn af ham var *Hans Julius Larsen*, der var Fader til *Peter Julius Larsen* og *Alfred Larsen*, og nu sidder en Søn af den sidste og varetager den fædrene Arv, Firmaet *Julius Larsen & Søn*.

Lars Petersen var født i Esbønderup og døbt den 27. Maj 1813. Han var Søn af *Peder Larsen* og Hustru *Mætte Cathrine Olsdatter* fra Skovhusene. Lars Petersen havde været en flittig og vindskibelig Mand, der Tid efter anden havde faaet lidt til Bedste. Hans Hu stod til at faa sit eget, desuden havde han faaet sig en Kæreste, hun hed *Juliane Maria Pedersdatter* og var født den 28. August 1819 som Datter af *Peder Olsen* og Hustru *Ane Kathrine Pedersdatter*, der var Spækhøkerfolk i Annisse.

Der var ikke noget mærkeligt i, at de to unge ønskede at sætte Foden under eget Bord, og saa vovede Lars Petersen da Springet og købte en Ejendom i Slotsgade. Det Hillerød Købstad tilhørende saakaldte

militære Sygehus, Matr. Nr. 178, Slotsgade Nr. 16, blev solgt ved Auktion. Ejendommen blev opbraabt for 1000 Rbd. rede Sølv, og Bødker *Niels Bendsen* blev højestbydende med 1080 Rbd. Han overdrog imidlertid for samme Beløb Huset til Trætoffelmager Lars Petersen af Hillerød, der fik Skøde paa Ejendommen den 29. Februar 1844. Man kan formode, at Lars og Juliane samtidig holdt Bryllup.

Med Haab og Fortrøstning flyttede det unge Par ind i deres Hus paa Byens Hovedgade, og nu skulde det saa vise sig, om der var Gang nok i Tøflerne til, at det hele kunde gaa rundt. Paa den ene Side Haab og Fortrøstning, paa den anden Side Angst og Bæven — saadan er nu engang de unges Lod, naar de begynder deres egen Virksomhed.

Lars Petersen og hans Kone havde Lykken med sig. Forretningen gik, og den voksede sammen med Slægten. Efterhaanden blev den saa stor, at den delte sig i to. Disse to er i Dag blandt Provinsens største, den ene *Julius Larsen & Søn*, der ejes af *Alfred Larsens* Enke, Fru *Margrethe Larsen*, og drives af Sønnen *Svend Julius Larsen*, og den anden *Hauge-Sko*, der ejes af *Carl M. Hauge*.

Men inden vi skildrer den hundreaarige Historie, som ligger bag ved disse to Firmaer af i Dag, vil vi kaste et Blik tilbage paa det gamle Hillerød. Vi er ganske vist alle Børn af vor Tid, men vi er ogsaa Arvinger af vore Forfædres. Jo bedre vi forstaar vor Fortid, jo stærkere føler vi Ansaret for vor egen.

Hillerød var i 1840erne, da Lars Petersen købte Hus, en By i Opgang. Men forud havde Byen oplevet Ulykker som aldrig siden. Den ene Katastrofe efter den anden havde ramt Byen, og er det maaske for meget sagt, at Nød og Armod bankede paa Hvermands Dør, saa er det sikkert, at der var Perioder, hvor mange led Mangel, og kun faa havde det taaleligt. At Handel og andet Næringsliv som Følge af disse Begivenheder ogsaa laa yderst tungt, er en Selvfølge.

En hel Række af Ulykker skyldtes Ildsvaade. Den 11. Juni 1692 opstod der en stor Brand, som raserede Slotsgade, Torvet og den vestlige Del af Helsingørsgade og Kannikegade, og det var kun ved et lykkeligt Tilfælde, at Resten af Byen reddedes fra Ødelæggelse. En Opgørelse viser, at 42 Pladser var afbrændte, og det var den velstaaende Del af Byen, det var gaaet ud over.

Saa stor var Nøden, at Byen faktisk var udsat for at skulle nedlægges, hvis Kongen ikke ydede Hjælp til Genopbygningen. Dertil var imidlertid *Christian den Femte* villig. Han sendte Amtmanden to Tegninger af

Udsigt fra Torvet c. 1900.

Hustyper, saadan som han ønskede dem opført, fritog Byen for Konsumtion og alle andre Skatter i 12 Aar og ydede det nødvendige Tømmer samt et mindre Pengebeløb til Husenes Genopførelse.

En Opmaaling viste, at der paa de 42 Pladser kunde opføres 65 Huse efter den største Model. Genopførelsen kom i Gang, og fra den Tid stammer de Modelgaarde, som der endnu er Spor af flere Steder. En saadan Modelgaard var Ejendommen Slotsgade 36 (se Billedet Side 13), hvor *Joh. H. Bruhn* i sin Tid drev Købmandsforretning. Ejendommen blev nedrevet 1927, og samme Aar opførtes *Hillerød Landbobank* paa Stedet.

Næppe var Byens Indbyggere begyndt at komme til Kræfter oven paa Branden i 1692, før en ny Ulykke indtraf. *Frederik den Fjerde*, der plejede at bo paa Frederiksborg Slot om Sommeren, havde faaet Kærlighed til Egnen ved Esum Sø. Her opførte han et Slot, som han 1722 gav Navnet *Fredensborg*. Dette Slot foretrak Kongen fremtidig, og Frederiksborg Slot kom i Resten af hans Leveaar til at staa øde og ubeboet. Kongen og Hoffets Nærværelse virkede stærkt stimulerende paa Næringslivet og skabte i det hele en vis Feststemning i Byen. Men nu var alt dette forbi.

Dertil kom en ny Ildsvaade. Den 29. April 1733 opstod der Ild i et Hus paa Hjørnet af Bakken — den nuværende Bakkegade — og Helsingørgade, det blæste en haard Storm, og i mindre end tre Kvarter

var 72 Huse og Gaarde i Helsingørsgade og Slotsgade lagt i Aske.

Og saa maa man erindre, at der dengang ikke fandtes nogen Brandforsikring. Man skulde derfor være meget velstillet for at staa en Ildebrand igennem uden at blive ruineret, og de, der i Forvejen kun ejede deres nødtørfte Indbo, mistede altsaa alt.

Først langt ind i det 18. Aarhundrede blev der her i Landet oprettet Brandforsikringsselskaber. Efter den store Brand i København 1728 oprettedes 1731 Københavns Brandforsikring, og først 1761 efterfulgtes den af Købstædernes Brandforsikring.

Det saa i Virkeligheden meget sort ud for vor lille By. Byfoged *Jens Mikkelsen* affattede en Indberetning til Regeringen og erklærede, at han ikke vidste andre Udveje, end at Hillerød blev ganske befriet for Konsumtion, og at de høje Herskaber igen residerede her som tilforn. Men der skulde gaa hundrede Aar, før Frederiksborg Slot igen blev Kongebolig.

Alligevel gik det ikke saa galt, som Byens Borgere havde frygtet. Med Statsstøtte blev der rundt omkring i Landet oprettet forskellige Fabrikvirksomheder. Saaledes ogsaa i Hillerød. Paa Arealet mellem Slotsgade, Slangerupsgade og Møllestræde blev der oprettet et Salpeterværk, der gik en Del Aar og til Tider beskæftigede 30 Mand. Et Uldspinderi og et Teglværk blev anlagt. En hollandsk Vindmølle blev 1772 opført bag Tinghuset paa Hjørnet af Møllestræde og Slangerupsgade. Alt dette og forskelligt andet hjalp til at holde Liv i Byen.

I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede gik der store Ulykker hen over Land og Rige. Statsbankerotten 1813 berørte alle, Landbrugskrisen 1818—28 hærgede især Landet, men berørte ogsaa Byerne.

Senere gik det fremad, og som et Tegn paa Byens voksende Livsmod maa Opførelsen af Byens første Raadhus betragtes. *Det gamle Tinghus*, der laa, hvor Nordstensvej nu udmunder i Møllestræde, var blevet for lille, og man opførte da 1831 paa det øverste af den gamle Kirkegaard et *Raad- og Domhus* (se Side 5), der blev takseret til 12000 Rdl. og gjorde Tjeneste til 1887, da det maatte vige Pladsen for det nuværende Raadhus.

Var der saaledes Opgang at spore, blev Byen dog et Par Aar efter atter ramt af et haardt Slag, idet en Gnist fra et Festfyrværkeri i Anledning af Distriktslæge *Ewertsens* Fødselsdag den 10. Maj 1834 tændte Ild i Baghusets Straatag, og nu sprang Ilden i den stærke Blæst fra Straatag til Straatag, og i Slotsgade, Københavns-gade (den nuværende Store Kannikegade og Sdr. Banevej), Mørkegade (nu Østergade) brændte ialt 39 Ejendomme, deriblandt den gamle Latinskole.

Gammelt Gæstgiveri paa Torvet. 1878.
Ejeren kaldtes *Hansen paa Trappen*.
Nu: Turisthotellet Kronprinsen.

Et levende Udtryk for Elendigheden faar man af et Brev, som Rektor *Tauber* skrev et Par Dage efter Branden, og hvori det hedder, „at Skov og Mark den Nat var Vidner til 500 husvilde Menneskers Kalden, Raaben, Jammerskrig, Forbandelser over Menneskenes Uforsigtighed, Brandcorpsets slette og udisciplinerede Forfatning, de adlydendes Insubordination og de befalendes Afmagt.“

Det var en Katastrofe, men ogsaa den kom man over. Ved Hjælp fra forskellig Side blev Husene efterhaanden genopført. Den nye Latinske skole indviedes 1835 og har gjort Tjeneste indtil denne Dag.

Store Vanskeligheder havde Byen dog stadig at kæmpe med, og da *Christian den Ottende* 1839 besteg Tronen, modtog han en Deputation fra Hillerød, der bad ham om ofte at dvæle paa Frederiksborg, thi da vilde „hans Blik berede Byen og Egnen voksende Held.“ Kongen svarede imødekommende.

Et Midtpunkt for hele Landets Opmærksomhed blev Byen, da *Christian den Ottende* i Lighed med andre Enevoldskonger den 28. Juni 1840 lod sig og Dronningen, *Caroline Amalie*, salve i Frederiksborg Slotskirke under Udfoldelse af et stort og fornemt Ceremoniel.

Det blev en af Byens meget store Dage. Om Aftenen var Husene illumineret. Paa Vindmøllen i Helsingørsgade funkede kulørte Lamper

fra alle fire Vinger. Som Følge deraf fik Ejeren Lov at benævne den *Christians Mølle*, og det Navn bevarede den sit Liv ud. Christians Mølle blev nedrevet 1923, og paa Møllens Areal findes nu den lille Gade Møllevang med tilhørende Bebyggelse.

1848 døde Christian den Ottende og efterfulgtes af *Frederik den Syvende*. I hans Tid oplevede Frederiksborg Slot sin sidste Storhedstid som Kongebolig, idet Slottet i en Aarrække var Hovedresidens om Vinteren, til Tider ogsaa en Del af Sommeren. Men inden vi omtaler denne Periode, der varede fra 1848 til 1859, maa vi se lidt nøjere paa et Par andre for Næringslivet særdeles betydningsfulde Ting.

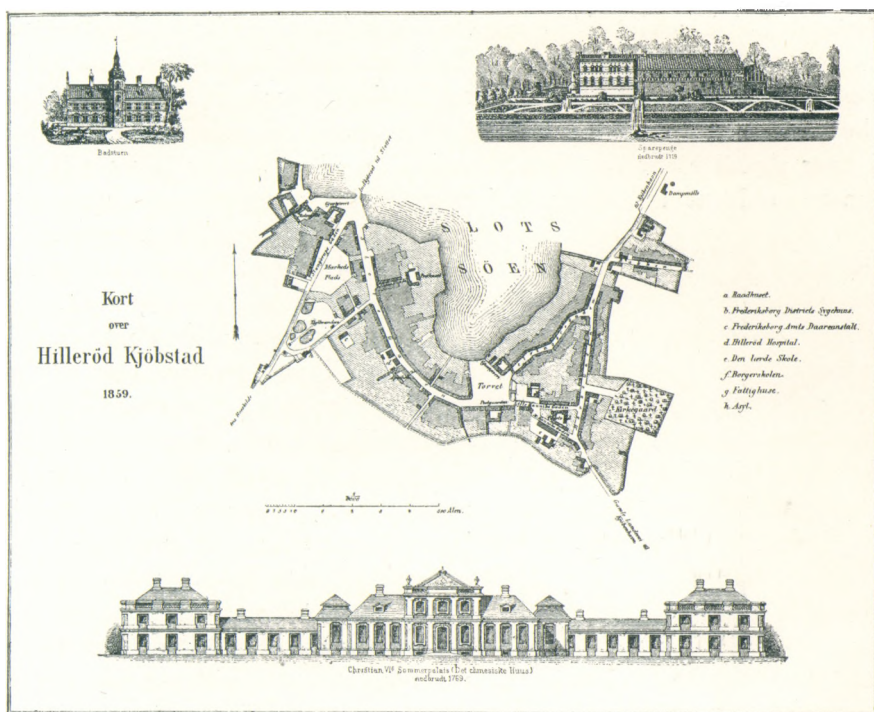
Det er allerede et Par Gange nævnt, at Byens Borgere, naar der var Nød paa Færde, ansøgte Kongen om Fritagelse for *Konsumtion*. Denne Skat var meget tyngende og almindelig forhadet. Konsumtion eller Accise (Zise), som den i Reglen blev kaldt i daglig Tale, var ligesom Told en Forbrugsafgift, men medens Tolden hvilede paa Varer, der indførtes fra Udlandet og derfor opkrævedes ved Landegrænsen, var Accisen en Afgift paa indenlandske Artikler og blev opkrævet inde i Landet.

Accisen faldt i to Afdelinger, Portkonsumtionen og Formalingsafgiften, der svarede af Korn og Malt, som blev malet i Købstæderne. Gennem den beskattedes Forbruget af Brød, Mel, Gryn, Øl og Brændevin. Portkonsumtionen opkrævedes ved Byportene, der førte ind til København eller Købstæderne, og hvilede paa en Mængde Artikler.

I en Forordning af 1837 blev Accisen indskrænket en Del. Afgiftsfri var Æbler, Pærer, Kirsebær, Havesager (Løg, Agurker, Kaal m. m.), Kalk, Mursten, Tagsten, Fyrre- og Grantømmer.

Afgift hvilede der paa et stort Antal Varer, men inden vi ser lidt nærmere paa Taksterne, gør vi opmærksom paa, at et Lispund var 16 Pund og et Pund $\frac{1}{2}$ Kilo. Pengene var ogsaa anderledes dengang, idet man regnede med Daler, Mark og Skilling. Ved Lov af 23. Maj 1873 gik man over fra Sølvmøntfod til Guldmonntfod og regnede fremtidig med Kroner og Øre, idet en Rigsdaler sattes lig 2 Kroner. Da en Daler var 6 Mark og 1 Mark 16 Skilling, var en Mark altsaa i vore Penge $33\frac{1}{3}$ Øre og en Skilling godt 2 Øre.

For at give et Indtryk af, hvor meget Accisen betød, skal anføres nogle af de fra 1837 gældende Takster: Ænder 5 Sk., Gæs 4, Agerhøns 10, Harer 10, Daadyr 90, Raadyr 60, Kronvildt 90, Faar 12, Svin 32 Sk., alt pr. Stk., Hornkvæg, 1 Aar gl. eller derover, 1 Rdl.

Kort over Hillerød fra 1859.

48 Sk., Høns 5 Sk., Kyllinger 3, i begge Tilfælde pr. Par. Brød $3\frac{1}{2}$ —16 Sk. pr. Lispund, Saltet Sild 7 Sk. pr. Td. eller 14 Lpd., Flæsk $1\frac{5}{8}$, Hvedegryn 17, Boghvedegryn 6, Bankebyg $4\frac{1}{2}$, Byggryn $5\frac{1}{2}$, Hvedemel $14\frac{1}{2}$, Boghvedemel 2, Lys 8, Læder 5, alt Skilling pr. Lpd., Kartofler, Kaalrabi, Jordæbler 4 Sk. pr. Td., Smør 16 Sk. pr. Td. eller 14 Lpd., Øl 48 Sk. pr. Td. eller 136 Potter, Hø 5 Sk. pr. Læs, Ærte-, Havre- og Vikkehalm 15 Sk. pr. Læs, al anden Halm 5 Sk., Tørv 3 Sk. pr. Læs, Trækul 10 Sk. pr. Læs eller 6 Tdr., Brænde, landværts, 6 Sk. pr. Læs.

Accisen opkrævedes ved Byens Porte, og det gjaldt naturligvis om at hindre, at nogen kneb udenom. For Hillerøds Vedkommende nævnes der 1778 fire Porte: *Københavnsporten*, *Helsingørsporten*, *Slangerups-* eller *Trolldsporten* (Trolles-) og *Mølleporten*. For at man ikke skulde smugle Varer ind andre Steder, menes Byen at have været omgivet af en Grøft, der maa have været baade ret dyb og ret bred.

Accisen var forpagtet ud til en Mand, der til Staten skulde svare et

bestemt Beløb aarlig. Han maatte saa selv sørge for at faa Pengene ind og var naturligvis interesseret i, at Forretningen gav Overskud. Ved hver Port ansatte han en Accisebetjent, der skulde holde Øje med alle dem, der fra Landet kom ind i Byen, og afkræve dem det Beløb, de var skyldige for de Varer, de førte med sig. Men her mødtes to ganske modsatte Interesser. Betjenten var interesseret i at faa saa meget

H. Julius Larsen som Soldat.

som muligt presset ud af Bønderne og disse i at slippe saa billigt som muligt. Gensidige Drillerier hørte til Dagens Orden. Sisebetjenten havde Lov til at foranstalte Undersøgelse, men det var ikke altid saa let en Sag. Maaske havde en trivelig Bondekone en Hare bundet fast under de mange Skørter. Det kunde man vanskeligt gøre noget ved. Maaske havde Bonden en Side Flæsk gemt inden i et Læs Hø. Sisebetjenten kom da og jog sin lange Søger ind i Læset, men maaske opdagede han alligevel ikke noget. Havde han en særlig Mistanke — eller han muligt var i mindre godt Lune — kunde han drive det til at befale Bonden at læsse Høet af Vognen. Men det var et dristigt Spil. Var der afgiftspligtige Varer, fik han ganske vist baade det skyldige Beløb og samtidig Lejlighed til at triumfere over en Mand, som muligt havde

drillet ham tidligere. Men var der intet — ja, saa havde han Pligt til selv at faa Høet læsset igen, og saa vilde det jo nok fra Ejeren og andre tilstedeværende Bønder regne ned med Spottegloser over hans syndige Hovede.

Mange Kneb blev benyttet, og adskillige Gange lykkedes det at tage den forhadte Sisebetjent ved Næsen. Havde man haft Held med sig, var det en god Oplevelse at have at fortælle sidenhen, naar man sad sammen med en Nabo og lod en Kaffepuns smage.

At Accisen var meget generende for Bønderne, kan man let forstaa. De maatte standse ved Acciseboden og vente, til deres Tur kom, og var der særlige Vanskeligheder, kunde der efterhaanden blive en lang

Parti af Slotsgade o. 1870.

Til venstre ses en gammel Modelgaard (nu Landbobanken), dernæst Nr. 34 og 32.

Række af Vogne, hvis Ejere maatte sidde og vente, alt mens Humøret blev sortere og sortere. Men det egentlige Tryk hvilede dog paa Købstadens Beboere. Som man vil have set, var Accisen for Størstedelen lagt paa Livsfornødenheder, hvoraf de ubemidlede brugte omtrent lige saa meget som de velstillede. At Købstædernes Befolkning derfor nærede stor Uvilje mod denne Skat, der i det hele var en af de mest tyngende, er forstaaeligt. Da den frie Forfatning blev indført ved Grundloven af 5. Juni 1849, var en af de første Ændringer, der stod paa Dagsordenen, da ogsaa Ophævelsen af Konsumtionen, hvilket skete ved Lov af 15. September 1850.

Denne Lovs Ophævelse vakte stor og almindelig Glæde, men det gjaldt ikke alt, hvad der fulgte i den frie Forfatnings Fodspor. F. Eks. ikke Næringsfriheden,

I Aarhundreder havde Købstædernes Bestræbelser gaaet ud paa at gøre al Handel og Haandværksdrift til en udelukkende Købstadnæring. I Christian den Femtes *Danske Lov* af 1683 hedder det saaledes, at „ingen Haandværksmand maa boe paa Landsbyen, undtagen Grovsmede, Tømmermænd, Bødkere, Teglbrændere, Pottemagere, som gjøre sorte Potter, Hjulmænd, Murmestere, Skindere, Vævere, som væve Vadmæl,

Blaar- og Hampelærred, Skrædere, som sy Vadmæl og de Skomagere, som sy Bøndersko," og endvidere, at „Ingen, hvo det være kan, maa bruge noget Kjøbmandskab paa Landet og i Landsbyerne til Forprang med Alen, Maal eller Vægt eller sælge nogen Kramvare, Staal, Salt, eller fremmed Humle, under Varenes Forbrydelse.“ Bønderne skulde føre deres Varer til Byerne og falbyde dem paa offentlige Torve og ikke til „Høkere og Forprangere, som Landet omløbe.“

Saadan var Forholdet 1683 mellem Land og By, og trods formelle Ændringer blev det ikke væsentlig anderledes før 1857. I Købstæderne havde Haandværkerne dannet Laug, og disse havde Eneret paa Arbejdet. Ingen kunde arbejde som Svend, uden at han efter udstaaet Læretid havde gjort Svendestykke og modtaget sit Lærebrev. Ingen kunde ned-sætte sig som Mester, uden at han paa tilsvarende Maade havde gjort Mesterstykke. Landsbyhaandværkere maatte ikke arbejde for Købstad-boere, og i Købstæderne søgte Laugene at hindre større Tilgang af nye Mestre, end de selv fandt gavnligt. Dette gjorde det vanskeligt for Svende at blive Mestre, og velstillede Folk lod derfor i hine Tider ikke gerne deres Sønner blive Haandværkere. Tilgangen kom derfor mest fra de mindrebemidlede Kredse eller ogsaa fra Landet. Der var strenge Regler for, hvilke Arbejder de enkelte Laug maatte udføre. Tømrere maatte f. Eks. ikke lave Ligkister, det tilkom Snedkerne. Men i Koleraaaret 1853 døde der i København mange Mennesker af denne Farsot — i Hillerød slap man lettere fra den — og da Snedkerne ikke kunde overkomme at forfærdige alle de Ligkister, der var Brug for, lavede Tømrerne Resten — hvorfor Snedkerne anlagde Sag imod dem for Indgreb i deres Næring.

I saa lille en By som Hillerød var der ikke mange Laug, ialt kun fire. Det ældste var Skræddernes. I 1642 indgik Byens fem Mesterskræddere med en Ansøgning til Kongen om, at det maatte blive forbudt, at der var flere end de fem Mesterskræddere i Hillerød. Der havde nemlig indtrængt sig forskellige løse „Kompaner og Bønhaser“ i Byen, som betog dem Brødet.

Christian den Fjerde imødekom Ansøgningen. Det næste Laug var Skomagernes (1680). Siden oprettedes endnu to Laug, der dog ikke kan regnes for Haandværkslaug, nemlig et Ligbærerlaug paa 24 Personer (1704) og et Vognmandslaug (1707). I smaa Byer havde langtfra alle Haandværkere Laug, men Mestrene kunde saa, om de ønskede det, være Medlem af et Laug i en Naboby.

I Aarenes Løb rejste der sig i liberale |Kredse en stærk Modstand

Slotsgade 32 fra o. 1885.
I Porten sidder Alfred Larsen, ca. 4 Aar.

mod Laugsvæsenet med dets mange snærende Baand, og i Grundloven af 1849 kom det derfor ogsaa til i en af de saakaldte Løfteparagraffer (§ 88) at hedde, at „alle Indskrænkninger i den frie og lige Adgang til Erhverv, som ikke ere begrundede i det almene Vel, skulle hæves ved Lov.“ I Henhold hertil blev der fremsat et Lovforslag om Næringsfrihed, men da opstod der omkring i Købstæderne en Bølge af Vrede. Man frygtede, at Købstæderne, hvis Forslaget blev Lov, vilde sygne hen, maaske helt forsvinde, og en Adresse imod Lovforslaget fik Landet over ca. 15000 Underskrifter, deraf i Hillerød 217. Det var ikke saa lidt.

Men den 20. December 1857 blev Næringsloven vedtaget. En lille Rest af Beskyttelsen blev der i Bestemmelsen om det saakaldte Læbælte, idet der inden for dette i en Afstand af 1 Mil fra hver Købstad ikke maatte drives Haandværk eller holdes Høkerhandel og i en Afstand af $1\frac{1}{2}$ Mil ikke holdes Købmandshandel. Læbæltet ophævedes ved Lov af 11. Februar 1920.

Vi har dvælet saa meget ved Accisen og Laugsvæsenet, fordi Lovene om Komsumtionens Ophævelse og om Næringsfrihedens Indførelse

paa det økonomiske Omraade faktisk er to af de mest betydningsfulde Love i det 19. Aarhundrede.

Det viste sig da ogsaa, at Ængstelsen for Næringsfrihedens onde Følger beroede paa et Fejlsyn. Købstæderne gik ikke til Grunde. Der blev Plads for unge Mænds Dygtighed og Initiativ, og vor By, Hillerød, voksede og udviklede sig gennem Aarene, hvad netop den Slægt, vi senere skal vende tilbage til, er et levende Udtryk for.

At Halvtredserne var en god Tid for Hillerød By, beroede fornemmelig paa Kongens Nærværelse. Hofholdets Indkøb satte Penge i Circulation, og Kongens Nærværelse kastede Glans over Byen. Kongen var meget populær. Engang holdt Borgerne en Fest for ham paa „Stadt Copenhagen“ — det nuværende Hotel København — og en Deltager fortalte bagefter, at Kongen havde holdt en saa gribende Tale, at intet Øje var tørt.

Jovial var Frederik den Syvende. En Dag da han gik op ad Slots-gade og passerede en Klynge Mænd, lød det pludselig med stærk Røst: „Kongen leve!“ Hurra-a. „Hvem var det, der raabte saa højt?“ spurgte Kongen. „Det var Sølling,“ lød Svaret. „Saa skal han s'gu ogsaa være Kancelliraad.“ Og det blev han, Kancelliraad *Sølling* drev en stor Købmandsforretning i den Ejendom, Slotsgade 7, hvor nu *Harder* har Herreekviperings.

Baade Kongen og Grevinde *Danner* kom ofte hos Rektor *Flemmers*. En Dag Kongen kom ind til Rektorens, sagde han til Fruen: „Aa, jeg er saa sulten!“ Fruen blev forlegen, hun vidste ikke, hvad hun maatte byde Kongen. „Lad mig se Spisekammeret!“ fortsatte Kongen, og da han kom derind, fandt han noget Risengrød paa en Tallerken. „Aa, sikke nogen dejlige Klatkager, der kunde blive af den!“ udbrød han, og saa maatte Kokkepigen i en Fart til at bage Klatkager.

Men var Frederik den Syvende jovial over for Borgerskabet, skulde han nok hindre, at nogen blev familiær over for ham. Embedsmænd, Borgerrepræsentanter og andre fremtrædende Personer kom jævnlig til Taffels paa Slottet. Den Ære blev ogsaa Apotekets Provisor til Del. Han havde en poetisk Aare og havde skrevet en Sang til Grevindens Pris — det var der ikke saa mange, der gjorde — og som Belønning blev han indbudt til Taffels. Men nu var Provvisoren noget fugtig, han lod den gode Vin smage sig og blev efterhaanden saa frimodig, at han løftede sit Glas og sagde: „Maa jeg hilse paa Deres Majestæt!“ Det maatte han ikke. Kongen vinkede en Lakaj hen til sig: „Lad Provvisorens Vogn spænde for. Provvisoren vil hjem.“

Slotsgade 32 og 34 (Ankerhus) o. 1900.

Men al Herligheden fik en brat Ende, da Frederiksborg Slot Natten til den 17. December 1859 gik op i Luer. Dagen efter udkom *Frederiksborg Amtstidende* med Sørgerand, og det blev virkelig en Landesorg, omtrent som da Christiansborg blev lagt i Aske 1884.

Dermed var Hillerød for stedse færdig med at være Residensby, og Byens Borgere frygtede det værste for dem selv og deres Næring. Men naar en Dør smækker i, springer en anden op. Slottet blev rejst paany, og paa en Række andre Omraader fik Byen efterhaanden Erstatning for det tabte.

Et Indtryk af Byens og Næringslivets Tilstand faar man gennem nogle Oplysninger, Traps Danmark giver fra 1858. Det hedder heri, at Byen har et Torv, 7 Gader og 184 matrikulerede og brandforsikrede Bygninger, hvoraf 160 er beliggende i den egentlige By og 24 paa dens Grund.

Af industrielle Anlæg nævnes: 2 Damp- og 3 almindelige Brændevinsbrænderier, 1 Klædefabrik, Hørspinderi og Uldspinderi, der beskæftiger 12 Arbejdere, 1 Bomuldsvæveri, 1 Tobaksfabrik, 3 Farverier,

1 Felberederi, 1 Teglbrænderi, 1 Pottemageri, 1 Skedevands- og Farvefabrik og 1 Bogtrykkeri. Desuden 2 Vind- og 1 Vandmølle samt 1 Dampmølle. I Byen findes 4 Gæstgiverier. Landhandel, Haandværksdrift og Jordbrug er de almindelige Erhvervskilder.

Af adskillig Betydning for en By er ogsaa dens Belysning. I Aaret 1838 oplystes Gaderne af 38 Tranlamper, hvis Lysstyrke vel nogenlunde har svaret til de „Smilehuller“, man for Tiden maa nøjes med. Men 1868 fik Byen et Gasværk, og den 3. Oktober tændtes Gasblussene paa Gaderne saavel som i Butikker og Hjem.

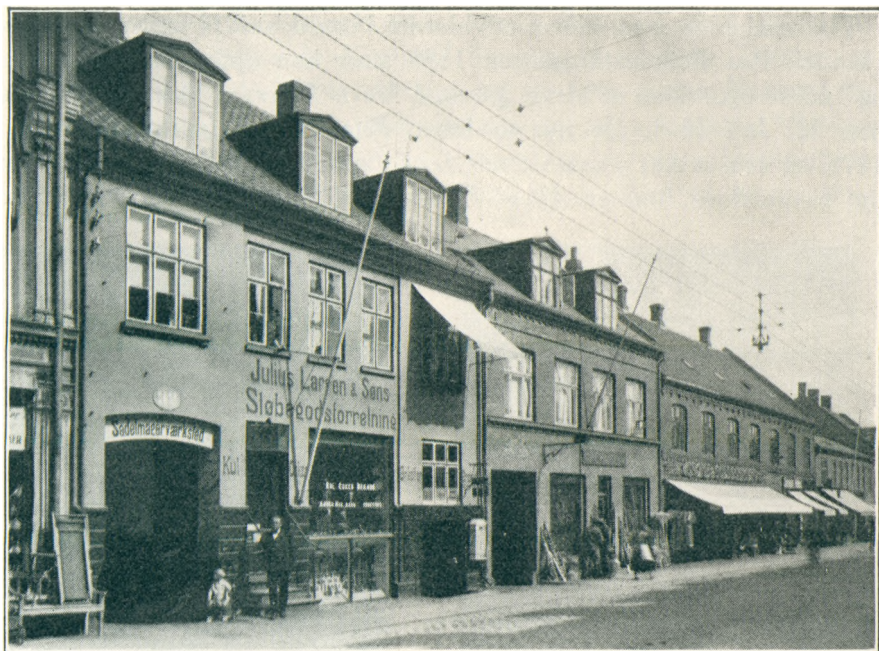
Med Hensyn til Samfærdsel var Byens Beliggenhed dengang ikke god. Den laa inde i Landet, og alle Varerne skulde føres til Byen „paa Kæpstokken“.

Naar Købmændene skulde have Varer hjem fra København, kørte en Kusk med sit Hesteforspand ad København til om Aftenen, bedede i et Par Kroer og naaede ind til Byen i Morgenstunden. Han fik saa samlet sine Varer sammen, og med „højt Læs“ kørte han atter ad Hillerød til. Paa saadanne Ture var der ofte to Kuske i Selskab. Vejene gennem de store Skove var ikke saa sikre, og mer eller mindre beduggede Kulsviere, der med deres tomme Vogne kørte Væddeløb hjem fra Byen, var heller ikke altid saa behagelige at træffe paa.

Da skete der det store Fremskridt, at Banen kom til Byen. Den 8. Juni 1864 indviedes den nordsjællandske Jernbane, der gik fra København over Hillerød til Helsingør. Denne Bane blev af overordentlig stor Betydning baade med Hensyn til Person- og Godstrafik.

Men ethvert Fremskridt kan have sine vemodige Sider. Det følte i hvert Fald *Jens Møenbo*, der i mange Aar havde kørt Diligencen til København, mens han svang sin Pisk og truttede i det Sølvhorn, han havde faaet af Postvæsenet for „god Blæsning“. Han blev som Følge af Banens Aabning ikke blot arbejdsløs, men han oplevede det, der maaske lige i Øjeblikket føltes som endnu værre: Hans Diligence blev læsset paa en Jernbanevogn og kørt til København med Damptoget. Han fulgte sin Vogn til Banegaarden, som det var en nær Slægtning, men da han saa den blive kørt bort paa en saa forsmædelig Maade, overvældede Sorgen ham, og Jens Møenbo græd.

En ny Tid var kommet til Hillerød.

Slotsgade 32 o. 1925.
Foran Trappen staar Alfred Larsen, paa Hjørnet sidder Svend Julius Larsen.

II

JULIUS LARSEN & SØN

LARS PETERSEN og hans Kone Juliane har været flittige og bjergsomme Folk. De var begge kommet ind fra Landet med en god Vilje til at klare sig igennem og skabe et solidt Grundlag for de tre Børn, de satte i Verden. *Betty Ingerline Kathrine Larsen* er født o. 1845, *Peter Larsen* Aaret efter og *Hans Julius Larsen* den 19. Februar 1849.

Peter Larsen lærte Tømmerhaandværket og ernærede sig som Tømrersvend. Hans Julius Larsen fulgte i Faderens Fodspor og blev Tøffelmager, men han har tillige haft gode Evner som Forretningsmand, og han fik hurtigt Øvelse i at tage Ansvar for Virksomheden. Faderen døde nemlig den 18. Januar 1869, 55 Aar gammel, og Julius, der var en Snes Aar, førte Forretningen videre sammen med Moderen. 1875 overtog han den selv, idet han løste Borgerskab som Detaillist.

Virksomheden er nu blevet udvidet fra Haandværk til ogsaa at omfatte Handel. Paa Folketællingslisten 1880 staar han opført som Detaillist og Tøffelmager. Han er blevet gift med *Marie Pedersen*, født i Nr. Herlev den 22. Juli 1848. De har to Børn, *Peter Julius*, født 1. December 1873, og den to Aar yngre Datter *Anna Juliane Marie*. Aaret efter fødtes det tredie Barn, Sønnen *Alfred Larsen*. Paa Værkstedet arbejder Julius

H. Julius Larsen.

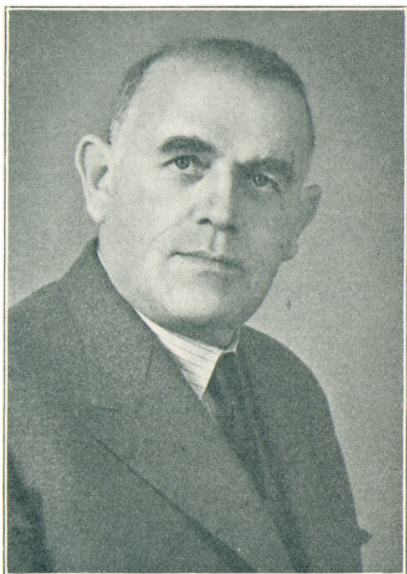

P. Julius Larsen.

Larsens Svigerfader, den 58-aarige *Peder Nielsen*, samt en Tøffelmager-svend. Desuden har de en Tjenestepige paa 15 Aar. Virksomheden er altsaa ret omfattende, og at de er velstillede, ved vi ad anden Vej. Betty bor 1880 stadig i Slotsgade 16, men har selv Forretning som Modehandlerinde.

En Del Oplysninger om Forretningen har vi faaet af den 77-aarige Tøffelmager *H. P. Hansen*, født den 3. Februar 1866, idet han den 1. November 1882 fik Arbejde i Forretningen, til hvilken han er knyttet den Dag i Dag. I Hansens Barndom gik alle Mænd paa Landet med Træsko, mens Kvinderne gik med Tøfler. De danske Træsko var af ene Træ og derfor noget haarde ved Vristen. De første franske Træsko, der havde samme Form, men med Læder over Vristen, fik Hansen, da han gik til Præst i 1880.

I Julius Larsens Forretning lavede de selv Bundene til Tøflerne og Kapsko, og hertil købte de Elletræ i Skoven. De danske Træsko og Bundene til de franske købte de i Jylland, hvorfra de om Foraaret fik to Vognladninger. Paa Værkstedet var der tre Mand. Peder Nielsen skar Bundene til Tøfler og Kapsko, Hansen og en yngre Medhjælper slog Læder paa. Hansen, der altid arbejdede paa Akkord, kunde slaa

Alfred Larsen.

Fru Margrethe Larsen.

Læder paa 30 Par Træsko om Dagen, men saa skulde der ogsaaa hænges i.

Al Læder til Træsko skar Julius Larsen selv til, mens hans Kone ved Hjælp af en Maskine syede det. Danske Træsko gik efterhaanden af Brug. Det samme gjaldt Tøfler, idet dog enkelte gamle Koner som Gæstgiver *Niels Olsens Enke*, der døde 1930, holdt fast ved den gamle Fodbeklædning deres Liv ud.

Arbejdstiden var fra Kl. 6 Morgen til 7 Aften. Dertil kom, at Butikken ogsaa var aaben om Søndagen, først til Kl. 9 og om Eftermiddagen fra 4 til 9 eller derover. Julius Larsen og Frue passede selv Butikken, men var de borte, assisterede Hansen.

Foruden de forskellige Slags Træsko var det især Trævarer — Skafter, Skuffer, Slaadrag, Mejered o. s. v. — der blev solgt. Desuden førte de

lidt Skotøj, det var hjemmesyet og købt hos en Skomager i Karlebo og en i Lyng.

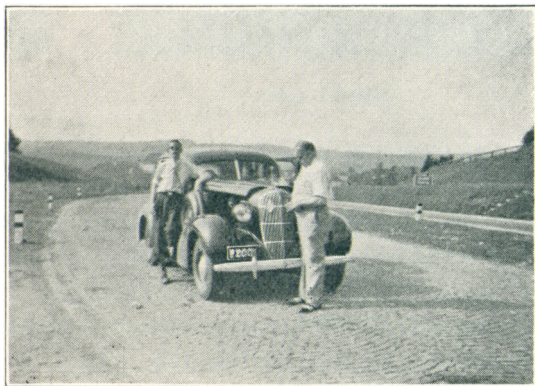
Julius Larsen var god til at snakke med Folk, spøgefuldt anlagt og meget paapasselig med at holde Forretningen forsynet og udvide, hvor han øjnede en Chance. At det var godt Kram, man fik hos Julius Larsen, har man et Vidnesbyrd i, at han 1895 ved den tysk-nordiske Handels- og Industriudstilling i Lübeck fik Sølvmedalje for sine Træsko.

Alfred Larsen og Søn.

Julius Larsen var en Mand, der vilde have noget bestilt, og selv var han aldrig ledig. Han lærte og-

saa sine Børn at bestille noget. De to Sønner maatte som Drengene tilbringe en Del af deres Tid med at slaa Læder paa Træsko. Hvis Faderen opholdt sig i Lejligheden ovenpaa, kunde han høre, om Drengene bestilte noget i Værkstedet nedenunder, eller de lod Hammeren hvile. Forekom Pavsens ham for lang, sparkede han i Gulvet. Saa var de klar over, at der atter maatte hænges i. Julius Larsen kunde nok lide at gaa lidt i Byen, men selv om han kom sent hjem, var han alligevel oppe med de andre næste Morgen.

Alfred Larsen og Søn paa Biltur i Udlandet.

1880 solgte hans Moder, Juliane Petersen, Ejendommen Slotsgade 16 til sin ældste Søn, Tømrer Peter Larsen, for 9440 Kroner. 1910 solgte Peter Larsen den til sin Brodersøn *Peter Julius Larsen* for 18000 Kr. + en aarlig Afgift til ham og Hustru paa

Julius Larsen & Søn.
Fire Biler og et Køretøj.

600 Kr. Efter P. Julius Larsens Død 1925 solgte hans Enke Fru *Hedevig Larsen* Ejendommen til *Hillerød og Omegns Bank* for 60000 Kr. Den gamle Ejendom blev nedrevet i Oktober 1936, og i Stedet blev der opført en moderne Bygning, i hvilken Banken flyttede ind Maj 1938. Paa det Sted, hvor Trætøffelmageren for hundrede Aar siden begyndte sin lille Virksomhed, driver altsaa nu *Hillerød og Omegns Bank* sin omfattende Forretning.

Julius Larsen holdt stadig Øje med, hvor der var noget at tjene. Den 31. Juli 1884 købte han ved Auktionsskøde fra Skifteretten i Købmand Sv. Nielsens Konkursbo Huset Slotsgade Nr. 32, Matr. Nr. 38, 37 b, for 28000 Kr., og i Efteraaret 1884 — netop da Christiansborg Slot brændte — flyttede Julius Larsen sin Butik hen til de større og mere hensigtsmæssige Lokaler i Kælderen i Slotsgade 32. Forretningen voksede og Varelageret med den. Efterhaanden som Fabrikfodtøjet kom frem, førte han ogsaa det.

Men hermed var Julius Larsen ingenlunde færdig med at dyrke nyt Land op. 1886 udvidede han Varelageret til ogsaa at omfatte Kalk, Kul,

Slotsgade 32.
1944.

Brænde m. m. Senere kom Støbegods til. Ogsaa med denne Gren af Forretningen havde han Heldet med sig.

Den 5. Marts 1898 erhvervede han endnu en Ejendom, idet han af Farver *G. W. Budtz'* Dødsbo købte Naboejendommen Nr. 34, Matr. Nr. 37 a, for 27100 Kr. Aaret efter rev han den gamle Bygning ned og opførte det anseelige *Ankerhus*, hvori der dengang var tre Butikker. Trætoffelmagerens Søn var blevet en velhavende Mand.

Julius Larsen var i Besiddelse af meget Humør. Heri samstemte han med en anden af Byens Borgere, Urmager og Guldsmed *Niels Abrahamsen* — ogsaa kaldet Niels Ur — der drev Forretning ikke langt fra Julius Larsens, nemlig i Slotsgade 39, hvor nu *Køje* har Butik. De holdt begge af at slaa et lille Slag i Byen, og fulde af Gavtyvestreger var de ogsaa.

En Dag skulde de paa Jagt, det var nu nærmest for Sjøv, og Julius Larsen havde da ogsaa i Forvejen bedt Fiskehandler *Winther*, der ogsaa handlede med Vildt, om at have et Par Harer parat, hvis Ekspeditionen skulde blive uden Resultat. Det blev den ogsaa, men Julius Larsen

Interiør fra Ekspeditionen.

hentede i al Stilhed to Harer hos Winther og kom triumferende op til sin Kone; „Se, Mutter, er det ikke et Par ordentlige Svende?“ Det benægtede hun ikke, men da de et Par Dage efter havde Haresteg paa Bordet, og Larsen atter udtrykte sin Stolthed over det gode Jagtudbytte, bemærkede hans Kone tørt, at det jo kun var kedeligt, at den ene Hare var helt fuld af Savsmuld. Julius Larsens Hjerne havde meget travlt et Par Sekunder, men han klarede den: „Jo, det er helt rimeligt, for den blev skudt lige ved Siden af Hjulmandens!“

At det var Niels Ur, der med al Omtanke havde fremskaffet den udstoppede Hare, var han naturligvis ikke i Tvivl om.

Om Julius Larsens tørre Vid skal endnu berettes en lille Historie. I de gamle Skolejuletræers Tid spillede Kurvemager *Petersen* en stor Rolle. Han gik hver Gang rundt med Indsamlingslisten, og naar Juletræet var tændt i Hotel Leidersdorffs Sal, og Byens Skolebørn legede om Træet, stod Petersen med en lang Lyseslukker og passede paa, at der ikke gik Ild i Træet. Senere paa Aftenen holdt han en lang Minde-tale over en gammel Hillerød-Typograf, der havde stiftet disse Jule-

træsfester. Dette skete hvert Aar, og ligesaa regelmæssigt faldt hver Gang Julius Larsens Tilføjelse til Mindetalen for Typografen: „Du kan helsen ham, naar du ser ham, Petersen!“ —

Imidlertid var Julius Larsen ved at føle sig ældre. Helbredet var heller ikke saa godt. Han ønskede derfor at blive aflastet. Han havde som nævnt to Sønner, *Peter Julius*, der var født 1873, og *Alfred*, født den 21. November 1881. Han besluttede da at dele Riget. 1902 opto-

Fra Kokspladsen.

ges P. Julius Larsen i Firmaet. 1909 udskiltes Kul og Støbegods, som under Firma *Julius Larsen & Søn* blev drevet af dens gamle Chef i Forbindelse med Sønnen *Alfred Larsen*. Af Skotøjs- og Trævareafdelingen blev P. Julius Larsen Eneindhaver. Denne Afdeling havde Butik i Ankerhus.

Et Par Aar efter, den 30. Juli 1911, døde Hans Julius Larsen. Hilerød var blevet en flittig og livsglad Borger fattigere. Hans Enke, Fru Marie Larsen, døde først den 30. November 1918.

Alfred Larsen var ikke uddannet som Forretningsmand, men som Haandværker. Han havde staaet i Lære hos den kendte Møbelsnedker *Martin Olsen* i Nyhuse, og da han blev Svend, drog han ud i Verden. Paa det K. A. Larssenske Legat rejste han til Paris, besøgte siden Tyskland og Italien og var borte i flere Aar.

Efter at han var kommet hjem, arbejdede han en Tid paa Magasins Møbelafdeling i København. Men de hjemlige Opgaver kaldte. Efter et Kursus paa De Brockske Handelsskoler vendte han, som allerede nævnt, hjem 1909 for at blive den aldrende Faders Kompagnon. I Virkeligheden blev han meget hurtigt Forretningens Chef, dens Eneindehaver blev han ved Faderens Død 1911. Af Faderens to Ejendomme fik Sønnerne hver sin, P. Julius Larsen Nr. 34, Ankerhus, og Alfred Larsen Nr. 32.

Alfred Larsen havde arvet Fædrenes Energi. Han nøjedes ikke med at passe Forretningen, han drev den. Foruden det hjemlige og stadigt voksende Salg af Kul og Koks, Briketter, Optændingsbrænde m. m., solgte han Kul fra Banevogn til Villabeboerne i Fredensborg og Charlottenlund, hvilket sidste Sted der var to Vogne med Forspand og Kuske fra Mandag til Lørdag. Selv var han der ogsaa og tog Del i

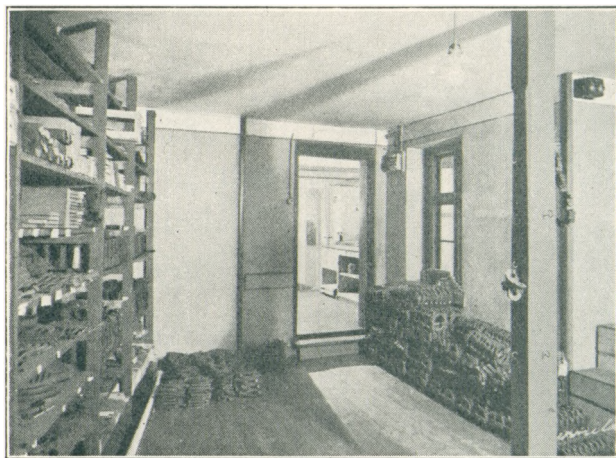
Svend Julius Larsen i sit Kontor.

Arbejdet. Kl. 4 om Morgenen kunde man høre hans Motorcykle drøne op ad Torvebakken. Efterhaanden voksede den hjemlige Forretning saa stærkt, at hans stadige Nærværelse blev nødvendig, og han opgav Kulsalget paa fjernere Pladser. Den Dag i Dag sælger Firmaet dog Koks fra Banevogn i Lillerød, ligesom det i det hele sælger baade *en gros* og *en detail*, baade i Vognladninger og i Hektoliter.

Alfred Larsen havde som Faderen Øje for de nye Muligheder. Da Købmand *Thye*, der drev Forretning i *Chr. Aabyes* Ejendom, Slots-gade 63, ophørte, købte Larsen hans Lager af Jern og Hestesko og udvidede sin Forretning med disse Artikler. Det blev efterhaanden til en betydelig Afdeling. Firmaet fik Eneforhandling for Hillerød og Omegn og har haft et stort Salg til Smede rundt omkring i Nord-sjælland. Desuden oparbejdede Alfred Larsen et omfattende Salg af Gas og Ilt, der i Flasker sælges til Frederikssund, Frederiksværk og til Størstedelen af Nordsjælland i det hele.

Som nævnt fører Forretningen ogsaa Støbegods. Efter forrige Verdenskrig købte Alfred Larsen meget Støbegods fra københavnske Ejendomme, der skulde nedbrydes. Det blev kørt hjem, gjort i Stand og solgt til Landboere. Det gav ikke stor Fortjeneste, men den ene Skilling smider jo ikke den anden væk.

Støbegodset kunde dog ikke i Længden rigtig fastholde Alfred Larsens Interesse. Det var saa besværligt at fremskaffe Reservedele. Det gik

Hesteskolageret.

saa langsomt, og Alfred Larsen kunde ikke med det, der gik langsomt.

Da den anden Verdenskrig udbrød 1. September 1939, blev Tilførslerne af Kul og Koks ligesom ogsaa Jern, og hvad dertil hører, vanskelige. Men i Stedet traadte Handel med hjemligt Brændsel, Tørv og Brunkul, og alt ialt

er Omsætningen i Dag betydeligt større end i 1939.

Til Udbringning af Brændsel og Jern benytter Forretningen 4 Generatorbiler og et Tospænderkøretøj. 4 Chauffører, 1 Kusk, 1 Pladsmand foruden 2 paa Kontoret udfører det daglige Arbejde. Folkene har været der i en Aarrække, en i 12 Aar og en i 16. Det lader sig jo ikke nægte, at Arbejdet med Kul og Koks er en noget snavset Forretning. For at bøde herpaa indrettede Alfred Larsen et Omklædningsrum med varmt Vand, saa Folkene kan vaske sig rene og klæde sig om, inden de forlader Virksomheden om Aftenen. I det hele var Alfred Larsen kendt for at være en god og forstaaende Arbejdsgiver.

Alfred Larsen var et udpræget Friluftsmenneske, en ivrig Rytter, der red lange Ture i Gribskov. Han var meget hesteinteressert og holdt i mange Aar en Følhoppe, hvis Afkom han var meget optaget af. Det smukke Forspand af sorte Hannoveranere, Firmaet ejer, er Dyr af eget Tillæg, egnede baade til Køre- og Ridebrug.

Rejselysten sad Alfred Larsen i Blodet. Sammen med sin Hustru,

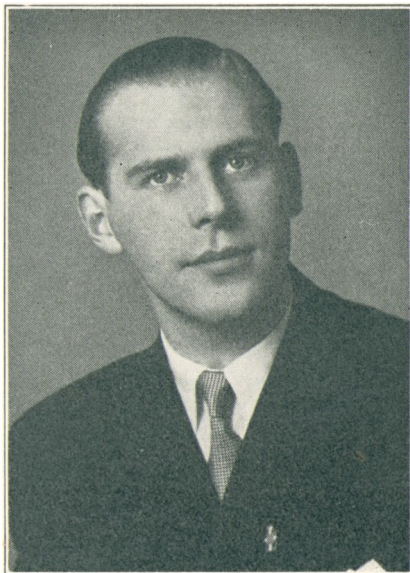
Margrethe Kristiane Galberg, født den 18 Dec. 1884 som Datter af S. Galberg, der drev Gæstgiveri i Lewinskys Ejendom, Slotsgade 25, kunde han tage en Biltur gennem Tyskland over Brennerpasset til Venedig. At gense de kendte Steder var ham en Fryd, at sidde ved Rattet en Hvile. Undertiden var han paa Farten sammen med sin Ven fra Skoledagene, Silkeeksperten, Afdelingschef hos Fonnesbech *Lauritz J. Larsen*, Søn af Vognmand *Henrik Larsen*, Hillerød, eller han tog sig en Flyvetur til Berlin for i et Par Dage at besøge en Ungdomsven der.

Rask og hjælpsom over for sine Kunder var han ogsaa, som da han f. Eks. en Morgen Kl. 8 indfandt sig hos en gammel Enke, der boede et Par km ude, og som havde faaet en ny Kakkelovn, hvori det ikke vilde brænde. Larsen medførte selv Optændingsbrænde, lagde til, og tændte op og lagde Koks paa. „Se saa, nu brænder det. God Morgen!“ Den gamle Kone blev klar over, at Kakkelovnen var god nok — og det var Købmanden ogsaa.

Smaa pudsige Oplevelser havde han et skarpt Blik for. En Dag da Pladsmanden var borte, gik han selv dernede, iført en Stortrøje og med en gammel Sixpence paa Hovedet. En Bondemand fra Omegnen kom for at købe en Balle Tørvestrøelse. Det fik han, og da han havde betalt, sagde han: „De skal dog alligevel have til en Bajer,“ hvorefter han gav den formentlige Pladsmand en Halvtredsøre. Den var Alfred Larsen meget stolt af.

Sygdommen indhentede imidlertid Alfred Larsen. Efter et strengt Anfald af Spansk Syge i 1918 var hans Hjerter blevet svagt. I Slutningen af 1941 lod han sig indlægge paa Rigshospitalet, og her døde han Anden Juledag, 60 Aar gammel. Alfred Larsen efterlod sig to Børn, den tidligere nævnte Søn, Svend Julius Larsen, og Datteren, *Bodil Galberg Larsen*, født den 8. Juli 1923.

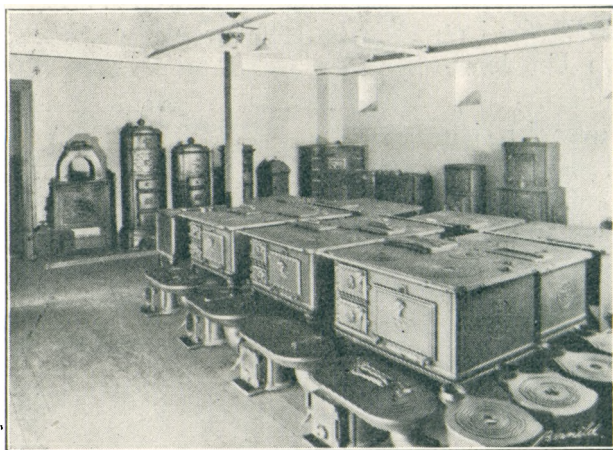
Atter stod den store Forretning for et Ejerskifte, og nu maatte fjerde

Svend Julius Larsen.

Generation træde til. Det blev da ordnet saaledes, at afdødes Enke, Fru *Margrethe Larsen*, blev Forretningens Ejer, medens hans Søn blev dens Driftsleder.

Svend Julius Larsen er født den 21. Maj 1920. Han lærte Handelen hos Isenkræmmer *Einar Nielsen, O. Petersen & Co.* Den unge stilsfærdige Mand havde Øjnene godt med sig og forstod at faa noget ud af sin Tid. Vinteren 1939 var han en Maaned paa Isenkramskolen i København.

Støbegodslageret.

Efter at have tilbragt Formiddagen paa Teknologisk Institut tog han yderligere Undervisning paa *Bergenholtz' Dekorationsskole* om Eftermiddagen. — I Flidspræmier fik 6 Elever paa Isenkramskolen en 6 Dages Studierejse til Sverige. En af de lykkelige blev *Svend Julius Larsen*, og

denne Tur med dens Besøg paa store Fabrikker i *Eskilstuna* og *Stockholm* samt paa *Sandvikens Staalværker* langt mod Nord blev ham til megen Glæde.

Den 10. Oktober 1939 blev han indkaldt som Soldat, den 14. April 1940 blev han hjemsendt for at gaa ind i Faderens Virksomhed. Her havde han i Løbet af de halvandet Aar netop naaet at komme ind i alle Enkelthederne, da Faderens Død indtraf.

Og nu sidder altsaa *Svend Julius Larsen* som fjerde Generation og leder den af Fædrene oparbejdede og særdeles godt funderede Forretning. Hans rolige og tillidvækkende Væsen lover godt for Fremtiden. Der er ingen Tvivl om, at han baade ved, hvad han skylder sine Forfædre, og hvad han skylder sig selv. Med fuld Fortrøstning kan Firmaet *Julius Larsen & Søn* under hans Ledelse se Fremtiden i Møde.

Hauge-Sko.

III

HAUGE-SKO

CARL M. HAUGE

DER HAVDE i adskillige Aar været drevet Skotøjsforretning i Slotsgade 43, Skræddermester *Louis Nielsens* Ejendom, men i de senere Tider var det gaaet stærkt tilbage, og en skøn Dag var Butikken ledig. Da rygtedes det i Byen, at en ung Højskolelærer, *Carl M. Hauge*, havde lejet Butikken og agtede at etablere sig. Der var jo nok dem af Byens Borgere, der rystede paa deres graanende Hoveder — en Højskolelærer som Skotøjshandler — hm, hm — mon dog?

Inden vi lader Kendsgerningerne besvare dette Spørgsmaal, vil vi imidlertid, som da vi begyndte denne Skildring, se lidt paa Baggrunden for Byens Næringsliv i de senere Aartier.

Vi standsede ved Omtalen af Nordbanens Aabning 1864. Nordbanen var Begyndelsen til Samfærdselsmidlernes Modernisering i Nordsjælland. En Række Privatbaneanlæg blev virkeliggjort: Gribskovbanen Hillerød—Græsted 1880, senere videreført med Græsted—Gilleleje 1896, Kagerup—Helsingør 1897 og Helsingør—Tisvilde 1924. Hillerød—Frederiksværk aabnedes 1897 og blev forlænget til Hundested 1916. Hillerød var saaledes blevet et Jernbaneknudepunkt for Nordsjælland.

I dette Aarhundrede holdt Bilen sit Indtog, og her kom navnlig

Rutebilen til at spille en stor Rolle for Byens Næringsliv. Før den nuværende Krigs Udbrud var der fra Hillerød Rutebilforbindelse i godt en halv Snes Retninger.

Naar Bonden har Penge, har alle Penge, siger et gammelt Ord. En overordentlig stor Rolle for Byens Næringsliv spillede Handelen med Omegnens Landboere. Indtil Slutningen af forrige Aarhundrede foregik den paa den Maade, at Bønderne paa Torvedage kom kørende til Byen med deres Produkter, mest Korn og slagtede Svin. De holdt med deres Vogne paa Torvet. Til Tider var der saa mange, at ogsaa Slotsgade var fyldt. Flæsket solgte de til Prangere, der førte det videre til København, Kornet afhændede de til Byens Købmænd, hos hvem de til Gengæld købte deres forskellige Fornødenheder.

Bøndernes væsentligste Indtægt fremkom ved Kornsalget, men 1885 faldt Kornpriserne stærkt, og en Landbrugskrise indtraadte. Det danske Landbrug var truet af en Katastrofe, men man afbødede Slaget ved Hjælp af et nyt Vaaben: Andelsbevægelsen. 1888 oprettedes der i Frederiksborg Amt 8 Andelsmejerier. 1892 var der ialt 22. Svineslagterier fulgte efter. 1896 aabnedes et privat Svineslagteri i Hillerød, 1914 gik det over til at være Andelsslagteri. Paa forbavsende kort Tid havde Landbruget lagt sin Produktion om fra at være kornsælgende og til at være kornkøbende. Landbrugets stærkt forøgede Omsætning skabte større Omsætning for Handel og Industri, Landmændenes forøgede Indtægter ligeledes.

Byens øgede Trivsel i dette Aarhundrede har haft flere andre Kilder, hvoraf skal nævnes Turisterne, de mange Skoler og nu det nye Sygehus.

Frederiksborg Slot var ved Støtte fra forskellig Side blevet bygget op igen. Carlsbergbryggeren Dr. phil. J. C. Jacobsen gav en halv Million til Slottets Udsmykning og udvirkede kongelig Tilladelse til, at der paa Slottet 1885 aabnedes *et nationalhistorisk Museum*. Dette Museum i Forbindelse med dets skønne Ramme har haft en Tiltrækningskraft, der strakte sig langt ud over Landets Grænser. Det besidder 69 Udstillingsrum, fyldt med en Mængde Malerier, Møbler og andre skønne Ting. Det er aabent hver Dag hele Aaret og var før Krigen besøgt af ca. 100 000 Mennesker aarlig, deraf omtrent Halvdelen Udlændinge. Dette Danmarks mest populære Museum har ved sin Turiststrøm gavnet Byen meget.

Hillerød er kendt som en Skoleby. En 2—3 km fra Byen oprettede *Holger Begtrup* 1895 *Frederiksborg Højskole*, der siden 1934 ledes af

Interiør fra Butikken.

C. P. O. Christiansen. Skolen har været besøgt af et meget stort Antal unge Mænd og Kvinder fra hele Landet, vel de fleste Tider ialt ca. 150 i Gennemsnit Sommer og Vinter.

Luthersk Missionsforenings Højskole opførtes ved Fredensborgvejen 1922. Den har, med *Frits Larsen* som Forstander, samlet fuldt Hus, 60—70 Elever, næsten hvert Aar.

1904 aabnedes *Hillerød Haandværkerdagskole*, der gennemsnitlig har samlet ca. 40 unge Haandværkere hver Vinter. Dens Elever er som de to Højskoleers saagodtsom alle hjemmehørende andetsteds. Forstander for Haandværkerdagskolen har siden 1907 Arkitekt *M. P. Madsen* været.

Frederiksborg Statsskole har siden Almenskolelovens Gennemførelse 1903 haft et stærkt stigende Elevtal. For Tiden er Skolen besøgt af 376 Elever, deraf 231 fra Hillerød og Slotssognet og 145 tilrejsende. Skolens Rektor er siden 1939 *H. M. Jensen*.

Ogsaa *M. Mørks Skole*, oparbejdet af Frk. *Marie Mørk*, har et stort Elevtal andetstedsfra. Dens samlede Elevtal er 446, hvoraf 248 har deres Hjem andetsteds. Deraf er 50 Kostskoleelever. Skolens Ejer og Forstander er siden 1930 *W. Stenberdt*.

Det er klart, at en saadan Række Skoler i Byen og Omegnen ved selve deres Tilstedeværelse og gennem deres Elever og Gæster betyder overordentlig meget for Byens Næringsliv.

Dette gælder ogsaa *Frederiksborg Amts Centralsygehus*, der indviedes den 30. Marts 1943. Det har kostet ca. 6 Millioner og er et af Landets mest moderne. Patientantallet er stadig stigende, i Øjeblikket er der 230—40. De behandles af 4 Overlæger, 11 Reservelæger og Kandidater, samt en stor Stab af Sygeplejersker. Ialt har Centralsygehuset 180 Funktionærer, og da flere af dem er gifte, rummer Komplekset over 400 Mennesker. At Byen var klar over, hvad en saadan Institution alt i alt kunde betyde for Kommunen, ses deraf, at Byen ydede Byggeplads, 10 ha, Veje og Kloak, samt 405000 Kr. kontant, ialt 525000 Kr. i Tilskud til Foretagendet. Men det skal nok betale sig.

Af Industrivirksomheder bør fremhæves *P. Nordsten, Hillerød Jernstøberi & Maskinfabrik ved M. Nordsten*, der efter Fabrikkens Udvidelser i 1939 beskæftigede 340 Funktionærer og Arbejdere, og som trods den Mangel paa Raaprodukter, der nu i den store Krigs femte Aar findes alle Vegne, giver Arbejde til ialt ca. 240.

Forskellige mindre Industrier, og hvad en By iøvrigt rummer af Virksomheder, er Baggrunden for Næringslivet af i Dag. Af megen Betydning for Handel og Omsætning har ogsaa de stigende Lønninger været, som Arbejderne i de sidste 40—50 Aar har opnaaet, idet disse Beløb er gaaet ind i Byens Omsætning.

Indbyggerantallet er da ogsaa stadig stigende. 1840 var der 1839 i Byen og 951 i Slotssognet, 1890 3731 og 1561 og 1. Januar 1944 8688 og 4815, altsaa ialt for begge Kommuner 13503 Indbyggere.

Vi vender tilbage til Slotsgade 43. *Carl M. Hauge* er Vestjyde. Begge hans Forældre er vestjydske Gaardmandsbørn, de overtog en Landejendom i Handbjerg inellem Holstebro og Skive, og her blev Carl M. Hauge født den 5. August 1899 som den yngste af fire Søskende. Da han var en halv Snes Aar gammel, solgte Forældrene Ejendommen og flyttede til Skive. Her blev Carl først Bydreng, senere Lærling i en blandet Manufaktur- og Skotøjsforretning, der ejedes af Købmand *Ulrik Sørensen*.

Den 1. Maj 1919 sagde Hauge Farvel til sin Barndomsby og tog paa Den jyske Handelshøjskole i Aarhus for at gennemgaa det eetaarige Handelskursus og afsluttede med Eksamen derfra 1. Maj 1920.

Hauge fik derefter Plads hos *Illum* i København, hvor han var til 1. Januar 1923, da han overtog Stillingen som Leder af *Crome og Gold-*

Chef og Personale i Butik og Værksted.

schmidts Skotøjsafdeling i Holbæk. Her oplevede han noget ganske nyt, idet han kom i Forbindelse med det folkelige Ungdomsarbejde og fik herigennem Kendskab til den danske Folkehøjskole. Dette greb ham saa stærkt, at han den 1. November 1924 sagde sin Stilling op for at tage paa Askov Højskole. Han var paa Askov i to Vintre, og efter Anbefaling af Skolens Forstander, *Jacob Appel*, fortsatte han sin Uddannelse paa det tre Maaneders Lærerkursus, der hver Sommer afholdes paa Askov. Appel skaffede ham derefter Plads som Lærer paa Frederiksborg Højskole, hvis Forstander var *Frederik L. Begtrup*. Hauge var forøvrigt paa samme Tid af nu afdøde Redaktør *Carl Hansen* tilbudt en Stilling som Medarbejder ved Skive Folkeblad, men det blev altsaa Højskolen, der sejrede

Den 1. November 1926 tiltraadte Hauge sin Stilling som ung Højskolelærer paa Frederiksborg, og dermed havde Nordsjælland indfanget ham. Den følgende Sommer opholdt han sig paa Studierejse i England, hvor han besøgte forskellige Skoler og Kursus, men iøvrigt fortsatte han sit Højskolearbejde indtil 1. April 1930.

Hauge var meget optaget af at faa Byens Ungdom draget ind under

det folkelige Oplysningsarbejde, og paa hans Foranledning stiftedes den 7. December 1927 Hillerød og Omegns Ungdomskreds, hvis Formand han med en kortere Afbrydelse har været siden.

I Ungdomsforeningen mødte Hauge sin senere Hustru, *Agnete Monrad*, Datter af Gaardejer *H. Monrad*, Nysøgaard i Hammersholt ved Hillerød. Da Højskolen ikke bød ham Muligheder som gift Lærer, vendte hans Tanker tilbage til Handelen, og den 1. April 1930 overtog han som

Fra Skomagerværkstedet.

tidligere omtalt en lille Skotøjsforretning i Louis Nielsens Ejendom der, hvor nu Modeforretningen *Gerda* findes.

Nogen stor Startkapital havde han ikke. Nu sker der vist ingen Skade ved at aabenbare, at den kun var paa 1500 Kr., men Fagkundskab, Flid og Paapasselighed ejede han. Det viste sig snart, at han var den fødte Forretningsmand, og de tre Stole, den lille Butik bød Kunderne, slog ikke mere til. Hauge maatte se sig om efter noget større.

Da var det, at en stor Virksomhed blev til Salg. *P. Julius Larsen*, der — som tidligere nævnt — havde drevet den af Faderen paabegyndte Træsko-, Skotøjs- og Trævareforretning og drevet den godt, var død den 22. Februar 1925. Med ham var en flittig, hjælpsom og afholdt Mand gaaet bort. I nogle Aar var hans Svigerson, *Poul Køie*, Forretningens Indehaver, men nu var den altsaa til Salg. Den købte Hauge, og Overtagelsen skete den 1. November 1932. Forretningen, der havde

været drevet som blandet Skotøjs- og Trævareforretning, bliver nu gjort til Specialforretning i Skotøj, idet Træskoene, der fra Forretningens Start 29. Februar 1844 havde været Hovedartiklen, blev bibeholdt.

Den til Forretningen hørende *en gros* Afdeling i Træsko blev i en Aarrække drevet som selvstændig Afdeling med *Aage Sørensen* som Indehaver, men gik i 1938 tilbage til Hovedforretningen og er nu atter, efter at Træskoene i Krigsaarene er blevet en stor Artikel, en betyd-

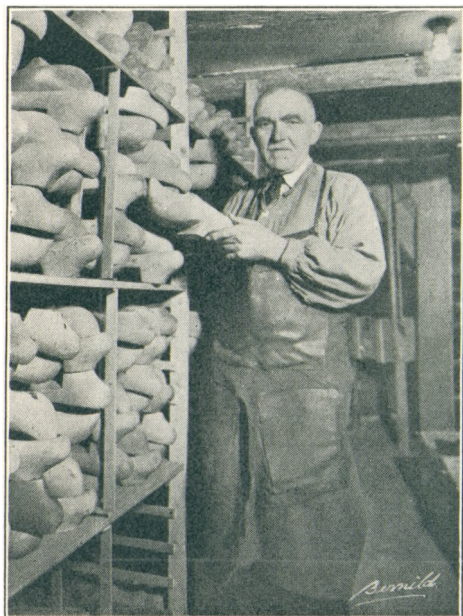
Carl M. Hauge i sit Kontor.

ningsfuld Afdeling af Forretningen. Medens Træsko i Trediverne var blevet en mindre og mindre Artikel og næsten var ved at glide helt ud som Brugsartikel, har Krigen skabt en mægtig Efterspørgsel efter denne gamle nationale Fodbeklædning. Hauge har et stort Salg af denne Vare, baade *en gros* og *en detail*.

Det var et stort Spring fra den lille Butik i Nr. 43 og til de store Lokaler i Ankerhus. Der var da ogsaa denne Gang Tvivlere, der mente, at dette var et voveligt Spil. De store Lokaler kunde aldrig fyldes med Fodtøj alene. En Specialforretning af saadanne Dimensioner kunde slet ikke trives i Hillerød. Men atter blev Tvivlerne gjort til Skamme. Efter faa Aars Forløb var selv de store Lokaler blevet for smaa til den stærkt voksende Forretning. Hauge lejede en Nabobutik og indlemmede den i Forretningen. Dermed var Rammerne skabt for den helt store Skotøjsforretning, og *Hauge-Sko* er da ogsaa i Dag en af de

største Specialforretninger i Provinsen. Den er i enhver Henseende moderne udstyret. Kunderne bliver saaledes inviteret op paa et *Pedoskop*, et Røntgen-Gennemlysningsapparat, hvorved man kan se, hvordan Skoen passer.

Reparationer modtages ogsaa. I et Skomagerværksted i Kælderen sidder tre Mand og forsaaer og bagflikker. I Træskoværkstedet arbej-

H. P. Hansen i Træskolageret.

der ogsaa tre, blandt dem tilbringer den aldrende *H. P. Hansen*, der endnu er rask og rørig, nogle Timer daglig med at slaa Læder paa Træsko.

Medens Hauge ved Overtagelsen i 1930 kun beskæftigede en Elev, er der i Dag ansat hen imod en Snes Mennesker i Butik, Lager og paa Værksteder.

Men Hauge drømte store Drømme, og 1935 købte han en Forretning Amagerbrogade 67 i København og oprettede en Filial der. Forretningen, der senere er flyttet til Torvegade 57 paa Christianshavn, er i Tidens Løb vokset stærkt og blevet en moderne københavnsk Forretning, men i Størrelse er den ikke vokset Moderforretningen over

Hovedet. Hauge hævder, at det er af Interesse for Forretningen i Hillerød at have et Indkøbssted i Hovedstaden, og det er en Selvfølge, at det er af Betydning for begge Forretninger, at man kan flytte om paa Varerne og sælge dem paa det Sted, hvor Efterspørgslen er størst. Filialen i København ledes af Hagues Søster, Fru *K. Madsen*.

Omsætningen i *Hauge-Sko* har været stadig stigende. Medvirkende hertil har det været, at Hauge var saa forsynlig før Krigen at sikre sig et endog meget stort Lager.

Det er forstaaeligt, at Forretningen har krævet et meget stort Arbejde ikke mindst som Følge af, at Tiaaret før den nuværende Krig paa mange Omraader var vanskelige Aar for Forretningslivet. Hauge har dog faaet baade Tid og Kræfter til at gøre en aktiv og alsidig

Indsats i Byens Foreningsliv og i det offentlige Liv i det hele.

Det vilde føre for vidt at nævne alle de Opgaver, Hauge i Tidens Løb har beskæftiget sig med. Her skal dog nævnes, at han stadig er Formand for den Ungdomskreds, der stiftedes i 1927. I den har han lagt et stort Arbejde, og det er sikkert den Forening, der staar hans Hjerter nærmest. I 1930 var han den ledende Kraft i Oprettelsen af et Vandrehjem, og han er stadig Formand for den Forening, der driver Vandrehjemmet paa Sandviggaard. Han er Næstformand for Sønderjydsk Forening for Hillerød og Omegn, og da Dansk Ungdomssamvirke dannedes 1940, blev det Hauge, der blev Formand for dette Samarbejde af Byens Foreninger, ligesom han senere valgtes til Amtsformand for Sømmenslutningen. Hauge har i en Periode været Medlem af Børneværnet i Hillerød og har i de sidste 5 Aar været et virksomt Medlem af Menighedsraadet.

Carl M. Hauge.

Men ogsaa Hagues Standsfæller har gjort Brug af hans Arbejdskraft. I 1939 blev han valgt til Næstformand for Skotøjshandlernes Brancheforening, 1941 blev han dens Formand. Han er desuden Medlem af Fællesudvalget for Handlende og Leverandører i Skotøjsbranchen og Medlem af Skotøjsbranchens Ankeudvalg, Virksomheder, der ikke mindst nu i Krigsaarene giver meget Arbejde.

Det er tidligere nævnt, at Hauge er den fødte Forretningsmand. Dette viser sig paa forskellige Omraader, som da et Aktieselskab med Hauge som Hovedaktionær den 17. Maj 1943 af *Svend Sass* købte Hotel *Kronprinsen* for 235000 Kr. Ogsaa det var et Vovestykke, men et Vovestykke, der nok skal give Gevinst. Hotellet blev restaureret ved Arkitekt *Holger Næsted* og genaabnet den 29. Oktober. Det fremtræder nu som et lyst, smukt og tiltalende Hotel, et Sted, hvor man finder det behageligt at være. Hotellet har samtidig faaet Navneforandring til *Turisthotellet Kronprinsen*.

Carl M. Hauge er som Forretningsmand naaet langt, men under alt dette har han ikke glemt sin Ungdomskærlighed: Arbejdet for dansk Ungdom.

Saa gaar da *Julius Larsen & Søn* og *Carl M. Hauge* med et stærkt Rygstød i Fortiden og et levende Haab til Fremtiden ind i de to Forretningers nye Aarhundrede.

Nyt og gammelt.